

УДК 334.724.6:658

Штимер Л. Т., к.е.н.

Тернопільський національний економічний університет

ДО ПИТАННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

У публікації розглядаються питання щодо фінансового аналізу діяльності установ державного сектору економіки. Проведена коротка характеристика установ державного сектору економіки та їх класифікація. Розглянуті теоретичні основи фінансового аналізу, методи та моделі, основні прийоми і задачі для проведення фінансового аналізу діяльності установ державного сектору економіки. Обґрунтуванні основні напрямки, методи та проблемні питання фінансового аналізу діяльності установ державного сектору економіки.

Ключові слова: державний сектор економіки, бюджетна організація, фінансовий аналіз, установи державного сектору економіки.

Shtymer L.

TO THE QUESTION OF FINANCIAL ANALYSIS OF ACTIVITY ECONOMY STATE SECTOR INSTITUTIONS

In the publication addresses issues regarding the financial analysis of activity economy state sector establishments. Carried out brief description of the economy state sector of institutions and their classification. Considered theoretically foundations of of the financial analysis, methods and models, basic techniques and tasks for financial analysis of activity economy state sector institutions. Substantiation of main directions, methods and problem issues of financial analysis of activity economy state sector establishments.

Keywords: public sector of economy, budgetary organization, financial analysis, establishments state to the sector of economy.

Штымер Л.Т.

К ВОПРОСУ ФИНАНСОВОГО АНАЛИЗА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧРЕЖДЕНИЙ ГОСУДАРСТВЕННОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ

В публикации рассматриваются вопросы финансового анализа деятельности учреждений государственного сектора экономики. Проведена краткая характеристика учреждений государственного сектора экономики и их классификация. Рассмотрены теоретические основы финансового анализа, методы и модели, основные приемы и задачи для проведения финансового анализа деятельности учреждений государственного сектора экономики. Обосновании основные направления, методы и проблемные вопросы финансового анализа деятельности учреждений государственного сектора экономики.

Ключевые слова: государственный сектор экономики, бюджетная организация, финансовый анализ, учреждения государственного сектора экономики.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сучасному етапі реформування

економічних відносин в Україні установи державного сектору економіки виступають частиною єдиного народногосподарського комплексу, виконують специфічні функції. Поняття реформування економіки нашої держави, її нормативно-законодавчої бази обумовило необхідність систематизації та вдосконалення методів мобілізації та ефективного використання бюджетних ресурсів, а також зумовлює вдосконалення важелів управління установами державного сектору економіки. Суб'єкти господарювання бюджетної сфери задовольняють соціальні, культурні та інші потреби суспільства шляхом фінансування їх діяльності за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, які надаються їм безповоротно, а тому виникає необхідність ефективного управління рухом бюджетних коштів та майна. Для задоволення даних потреб держава щорічно виділяє з бюджету значну кількість фінансових ресурсів. Причому важливо, щоб вони використовувались органами місцевого самоврядування з максимальним ефектом, повністю задовольнялися потреби українського народу в культурному розвитку, освіті, медичному обслуговуванні, забезпечувалися всі інші соціальні потреби суспільства.

Процес реформування економічних відносин обумовив трансформацію бухгалтерського обліку в Україні, введення нового плану рахунків та формування фінансової звітності відповідно до вимог національних та міжнародних стандартів. Це, у свою чергу, зумовило необхідність здійснення фінансового аналізу установ державного сектору економіки за методичними підходами, які властиві сучасній ринковій економіці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій у яких започатковано вирішення проблеми. Питання фінансового аналізу установ державного сектору економіки завжди є актуальним в силу специфіки їх діяльності, а також постійного реформування та уточнення нормативно-правових актів.

Проблемам фінансового аналізу та його вдосконаленню присвоєно ряд наукових праць, які розглядаються вченими як на теоретичному так і на практичному рівні.

Проблемам фінансового аналізу з різних точок зору присвячені роботи А. Поддєрьогіна, М. Білик, К. Ізмайлова, О. Кононенка, Н. Верхоглядової, Н. Шморгун, Т. Боголіб, С. Салиги, Н. Нестеренка, Ю. Цал-Цалко, С. Свірко, С. Жукевич та інші.

Однак дане питання на сьогоднішній час не одержало достатнього висвітлення.

Цілі статті. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні основних напрямів, методів та проблемних питань фінансового аналізу діяльності установ державного сектору економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів . Аналіз - це метод дослідження, суть якого полягає в розподілі об'єкта дослідження на складові частини. Фінансовий аналіз з'явився в ХІХ ст. як комерційна арифметика. Основні питання комерційної арифметики, що вирішувалися на той час, актуальні й нині. Пізніше, із становленням ринку капіталу в країнах із ринковою економікою, комерційна арифметика трансформувалась у

фінансовий менеджмент, складовою якого є фінансовий аналіз, що ґрунтується на даних фінансової звітності. [7, с. 174].

Відповідно до статті 2 Бюджетного кодексу України бюджетні установи - органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету. Бюджетні установи є неприбутковими. Для забезпечення діяльності установ і виконання покладених на них функцій складається кошторис доходів і витрат. Кошторис бюджетних установ є основним плановим документом. Кошторис складається з двох частин: загального і спеціального фондів. Загальний фонд кошторису включає надходження із загального фонду бюджету і розподіл витрат. Спеціальний фонд кошторису включає надходження зі спеціального фонду бюджету і розподіл витрат. Спеціальний і загальний фонди кошторису складаються з доходної і витратної частини [5, с. 59-60].

Установи державного сектору економіки є первинною ланкою галузей невиробничої сфери, де щоденно відбуваються численні господарські операції, що вносять зміни до складу та розміщення господарських засобів і джерел їх утворення, використання яких потребує ретельного контролю.

Органи державного сектору – це суб'єкти господарювання, що використовують в своїй діяльності державне майно або щодо діяльності яких держава має право вирішального впливу [2].

Залежно від функцій, які вони виконують, установи державного сектору поділяються на дві групи (рис. 1).

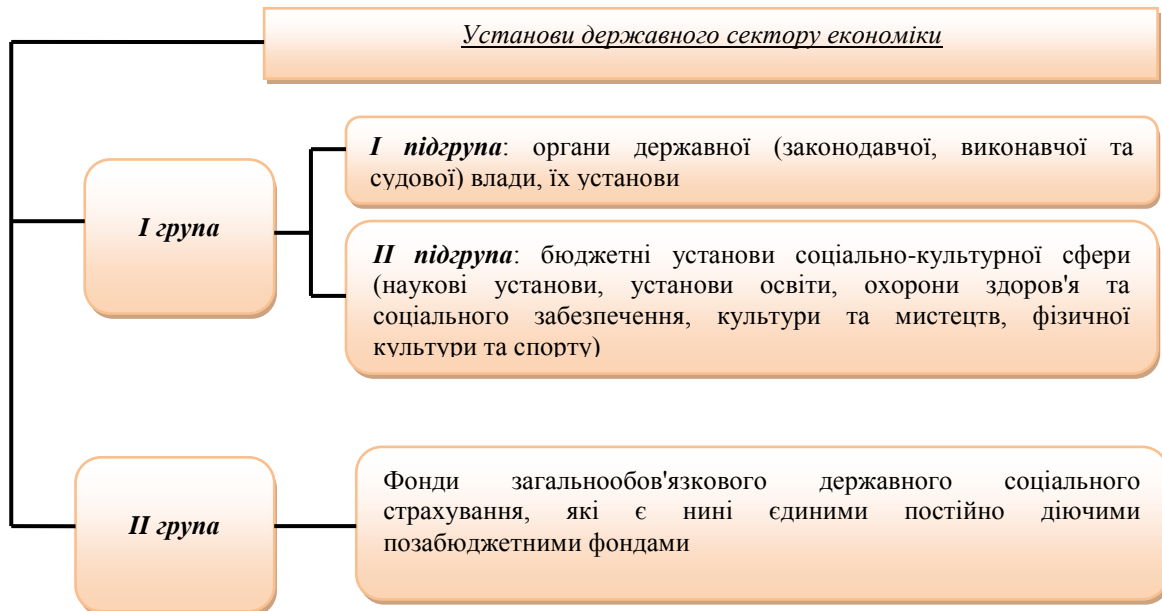

Рис. 1. Класифікація установ державного сектору

Фінансово-господарська діяльність бюджетних установ характеризується низкою особливостей, які впливають на методику й організацію господарської діяльності цих установ, а саме:

- функціонують на засадах державної чи комунальної форми власності;

- не можуть приватизуватися;
- належать до неприбуткових організацій і реєструються як такі;
- не можуть ставати банкрутами;
- не можуть самоліквідуватися;
- не можуть створювати орендні чи спільні підприємства [4, с. 47].

Фінансовий стан установ державного сектору економіки – це комплексне поняття, що є результатом взаємодії всіх складових системи фінансових відносин вказаних установ. Поняття фінансового стану установи державного сектору економіки визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають надходження, наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів спеціального та загального фондів.

Оцінка фінансового стану - невід'ємна частина економічного аналізу діяльності підприємства, без якого неможливе раціональне ведення господарства будь-якого суб'єкта господарювання.

Щодо основних напрямків та методики здійснення фінансового аналізу, то, слід зазначити, що в сучасних економічних умовах відсутня єдина універсальна методика оцінки фінансового стану. Це пояснюється тим, що фінансовий аналіз може проводитись різними суб'єктами, які мають різноспрямовані цілі, що й відображається на напрямках та інструментах оцінки фінансового стану [6, с. 131].

Аналіз діяльності установ державного сектору економіки - це процес з'ясування причинно-наслідкових зв'язків зміни та розвитку діяльності бюджетних установ. Він включає в себе аналіз виконання кошторису та аналіз фінансового стану установ державного сектору економіки. Крім того, необхідність проведення аналізу у установах державного сектору економіки зумовлена тим, що керівникам бюджетних установ потрібна аналітична інформація про діяльність суб'єктів господарювання для прийняття відповідних управлінських рішень.

Серед основних завдань, що стоять перед аналізом установ державного сектору економіки є повне і своєчасне відображення фінансово-господарських операцій з використання бюджетних коштів відповідно до їхнього цільового призначення та визначення впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на отримання та використання фінансових результатів бюджетних установ.

Основними завданнями фінансового аналізу діяльності установ державного сектору економіки є:

- дослідження фінансової стійкості установи;
- дослідження ефективності використання майна (капіталу);
- забезпеченість установи власними оборотними коштами;
- об'єктивне оцінювання динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стабільності установи;
- оцінювання становища суб'єкта господарювання на ринку та кількісне оцінювання його конкурентоспроможності;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

Вирішення цих завдань передбачає деталізацію доходів та витрат установ державного сектору економіки, вивчення та розрахунок основних показників їх господарської діяльності шляхом визначення бюджетної класифікації, визначення призначення та змісту доходів та видатків, через ознайомлення з формуванням кошторису бюджетних установ та дослідженням основних принципів та порядком їх фінансування.

Для аналізу діяльності бюджетної організації необхідно використовувати спеціальну методику, засновану на класичному аналізі фінансово-господарської

діяльності з використанням моментів, що враховують особливості українських бюджетних організацій [7, с. 174].

Проведення фінансового аналізу діяльності установ державного сектору економіки перш за все необхідно для досягнення таких цілей як:

- максимізація доходів;
- активізація структури капіталу та забезпечення його фінансової діяльності;
- побудова ефективного механізму управління установами державного сектору економіки;
- використання установами державного сектору економіки ринкових механізмів залучення фінансових ресурсів.

Аналіз діяльності бюджетних установ проводиться в декілька етапів, серед яких необхідно виділити [1]:

- загальний аналіз діяльності бюджетних установ та визначення її особливостей;
- аналіз джерел фінансування бюджетних установ, визначення величини дефіциту або профіциту та факторів, що його викликали;
- характеристика та систематизація показників балансу, визначення структурних зрушень;
- аналіз результатів використання кошторису доходів та витрат бюджетних установ.

При здійсненні фінансового аналізу установ державного сектору економіки всі методичні прийоми відображають рух інформаційних потоків в системі управління ними (рис. 2).

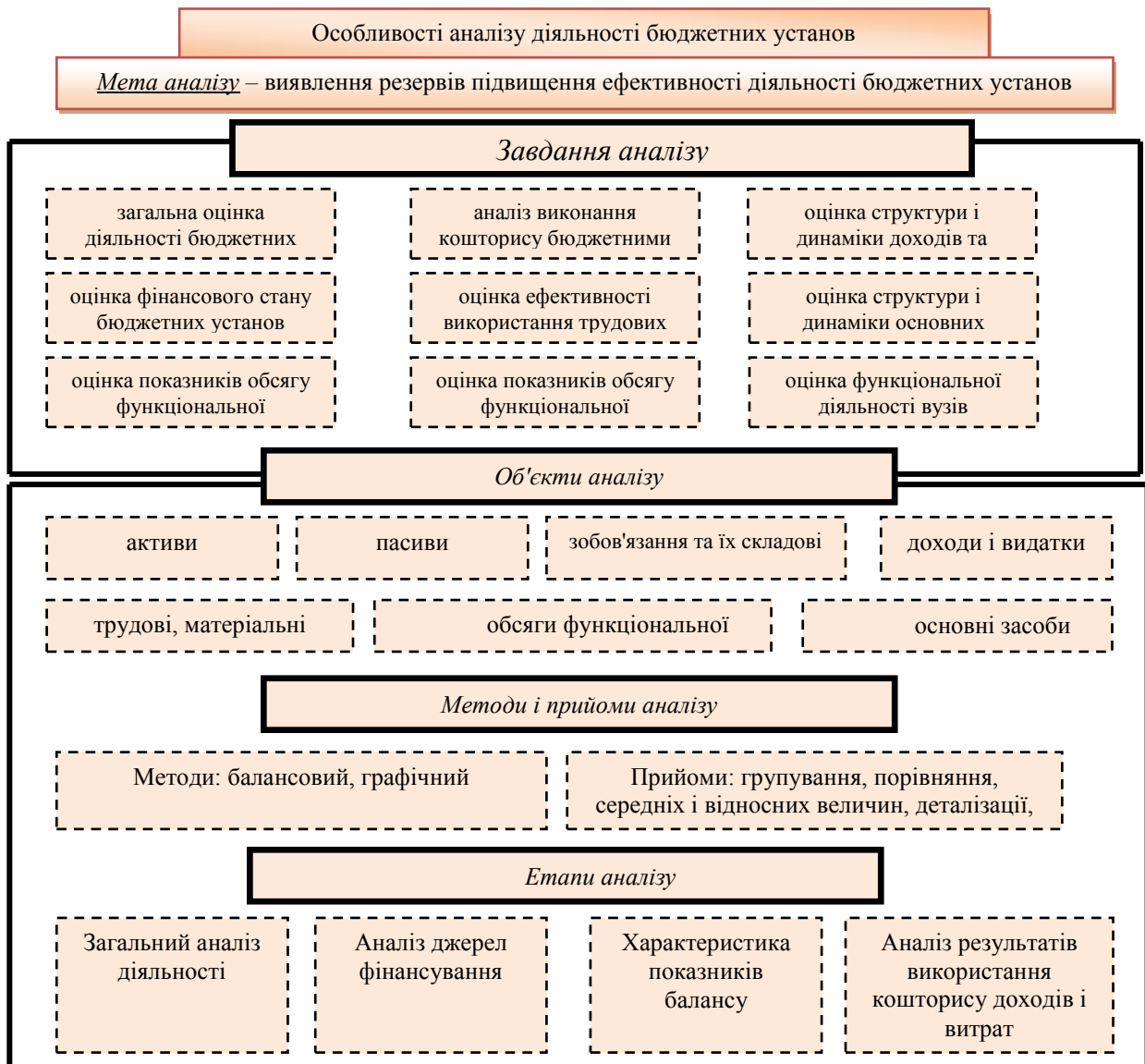

Рис. 2. Теоретичні основи аналізу діяльності установ державного сектора економіки

Під час проведення аналізу виконання кошторису установ за функціональною та економічною класифікацією видатків досліджується їх динаміка, склад та структура. Здійснюється порівняння видатків за наступними напрямками:

- фактичні видатки з видатками, які затверджені кошторисом;
- касові видатки з видатками, які затверджені кошторисом;
- касові видатки з фактичними видатками [3, с.26].

Предметом при такому аналізі виступають фінансові ресурси установ державного сектору економіки, а також процес їх формування та використання.

Такий аналіз здійснюється аналітиками установи і базується на широкій інформаційній базі, включаючи й оперативні дані. Традиційна практика аналізу фінансового стану установ державного сектора економіки опрацювала певні прийоми й методи його здійснення.

Основні прийоми, що можуть бути застосовані, при проведенні аналізу діяльності бюджетних установ подано на рисунку:

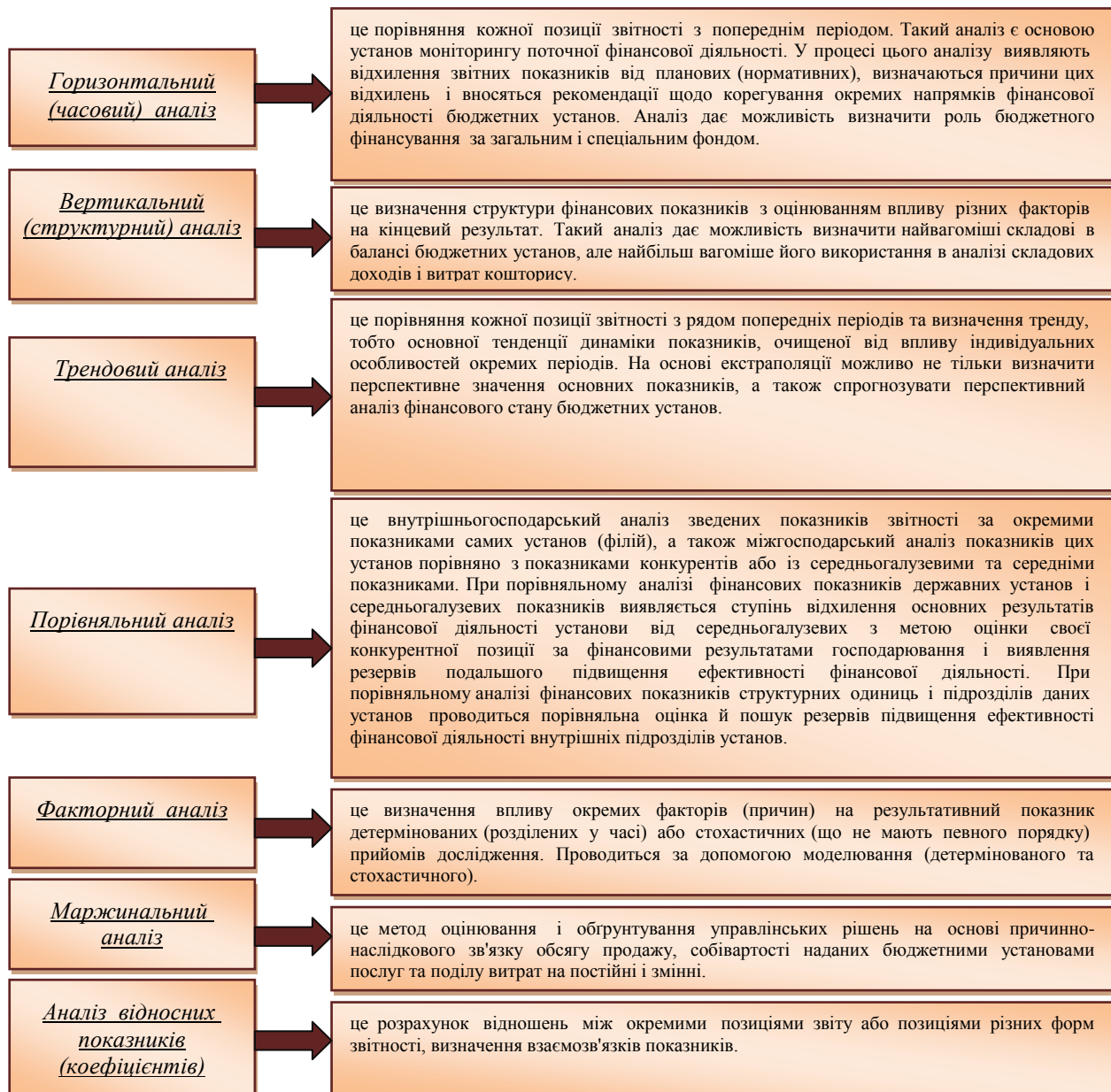

Рис. 3. Основні прийоми при проведенні аналізу діяльності бюджетних установ

Потрібно зазначити, що в економічній теорії та і практиці існує різна класифікація методів як економічного аналізу в цілому, так і фінансового аналізу зокрема.

На першому рівні класифікації виділяють формалізовані та неформалізовані методи аналізу.

Формалізовані методи фінансового аналізу це ті, основою яких є жорстко формалізовані аналітичні залежності. До таких методів відносять:

- метод ланцюгових підстановок;
- метод арифметичних різниць;
- балансовий метод;
- метод виокремлення ізольованого впливу факторів;
- метод відсоткових чисел;
- диференційний метод;
- логарифмічний метод;
- інтегральний метод;
- метод простих і складних відсотків;

- метод дисконтування.

До неформалізованих методів фінансового аналізу відносяться ті, які базуються на описі аналітичних процедур саме на рівні логіки, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях. Серед таких методів можна виділити:

- метод експертних оцінок і сценаріїв;
- психологічні методи;
- морфологічні методи;
- порівняльні методи;
- методи побудови системи показників;
- методи побудови системи аналітичних таблиць.

Такі методи характеризуються певним суб'єктивізмом, оскільки в них велике значення мають інтуїція, досвід та знання аналітика.

Здійснення фінансового аналізу установ державного сектору економіки проводиться з допомогою різних моделей, які дають можливість структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками. Виділяють три основних типи моделей, що використовуються при проведенні фінансового аналізу установ, а саме: нормативні моделі, дескриптивні, а також моделі предикативні. Основними в проведенні оцінки фінансового стану установ є дескриптивні моделі, або моделі описового характеру, до яких відносяться:

- побудова системи звітних балансів;
- подання фінансової звітності у різних аналітичних розрізах;
- вертикальний та горизонтальний аналіз звітності;
- система аналітичних коефіцієнтів;
- аналітичні записки до звітності.

Усі ці моделі базуються на даних бухгалтерської звітності.

Предикативні моделі – це моделі передбачувального, прогностичного характеру. Вони використовуються для прогнозування доходів установ, її майбутнього фінансового стану. Найпоширенішими з них є побудова прогностичних фінансових звітів, моделі динамічного аналізу, моделі ситуативного аналізу.

Нормативні моделі – це моделі, які уможливають порівняння фактичних результатів діяльності установ з очікуваними, розрахованими на підставі нормативу. Дані моделі використовуються, як правило, в рамках внутрішнього фінансового аналізу. Їх суть полягає у встановленні нормативів на кожен статтю витрат стосовно технологічних процесів, а також в аналізі відхилень фактичних даних від нормативів. Аналіз значною мірою базується на застосуванні жорстко детермінованих факторних моделей.

Загальноприйнята система показників шляхом адаптування її до бюджетних організацій може використовуватися для аналізу. Аналіз фінансових коефіцієнтів та співвідношень надає нам змогу краще зрозуміти взаємозв'язок між звітністю. Крім того, деякі коефіцієнти можуть показати нам, чи ефективно бюджетна організація поєднує різні активи та пасиви і як це впливає на її дохід. Очевидно, що фінансові показники – це важливий інструмент сучасного стратегічного управління. Незважаючи на велику кількість фінансових співвідношень та коефіцієнтів, для бюджетної організації їх можна поділити на такі групи: показники майнового стану; показники ділової активності; показники фінансової стійкості; показники ліквідності платоспроможності.

Слід звернути увагу при формуванні системи показників на особливості звітності бюджетної організації.

Особливу увагу необхідно звернути на формування доходів бюджетної організації за загальним і спеціальним фондами.

Значення аналізу надходжень і використання коштів за загальним і спеціальним фондами визначається тим, що за його допомогою здійснюється контроль за правильністю їхнього утворення, а також вишукуються резерви по зміцненню матеріально-технічної бази установи і додаткових фінансових ресурсів.

До задач, що стоять перед фінансовим аналізом установ державного сектору економіки можна віднести:

- оцінка виконання кошторисних призначень;
- оцінка виконання плану за основними показниками кожного виду надходжень за спеціальним і загальним фондами;
- розрахунок впливу факторів на відхилення по основних результативних показниках;
- розробка заходів щодо усунення виявлених у результаті аналізу недоліків і заходів щодо вишукування джерел утворення й ефективного використання коштів за спеціальним і загальним фондами;
- контроль правильності утворення дохідної і видаткової частини кошторису, перевірка своєчасності і повноти нарахування і перерахування податків у державний бюджет.

Отже, для проведення фінансового аналізу установ, що фінансуються з державного бюджету потрібно застосувати послідовний процес в декілька етапів, а саме:

1. вибір об'єкта, мети дослідження, постановка завдання і вибір методів проведення аналізу (об'єкт – бюджетна організація, ціль – аналіз фінансового стану бюджетної організації, постановка завдання – підвищення ефективності діяльності бюджетної організації);
2. вибір переліку основних показників аналізу діяльності бюджетної організації;
3. збір інформації й оцінка її вірогідності, відбір даних (інформаційним забезпеченням фінансового аналізу є дані фінансової звітності, планова інформація, дані статистичної звітності та нормативна інформація);
4. безпосередній аналіз фінансово-господарської діяльності;
5. пошук резервів щодо підвищення ефективності роботи бюджетної організації;
6. визначення найбільш перспективних видів діяльності бюджетної організації на основі отриманих результатів;
7. розробка заходів, що сприяють підвищенню ефективності роботи бюджетної організації і подальшого контролю за їх виконанням.

Висновки. Підбиваючи підсумки можемо стверджувати, що завдяки фінансовому аналізу здійснюється кількісна та якісна характеристика тих змін і відхилень від планових показників, які відбуваються в установах, з'ясовуються їх причини, виявляються резерви та розробляються превентивні заходи з метою усунення виявлених негативних тенденцій на майбутнє.

Отже, фінансовий аналіз – це сукупність аналітичних процедур, що базуються на загальнодоступній інформації фінансового характеру.

Кожен етап запропонованого алгоритму дослідження фінансового стану бюджетної організації присутній як самостійний блок, що вимагає більш глибокої деталізації і пророблення. Результати, які отримані на окремих етапах, можуть бути економічно значимі як самі по собі, так і для використання в якості вихідних даних для подальшого аналізу.

Список використаних джерел:

1. Александров В. Т. Планування, облік, звітність, контроль у бюджетних установах: навч. посібн. / В. Т. Александров. – К. : АВТ лтд, 2004. – 387 с.

2. Антологія бюджетного механізму : монографія / под ред. С. І. Юрія, В. Г. Демянишина, Я. М. Буздугана. – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 250 с.
3. Бугаєнко В.Г. Дослідження системи інформаційного забезпечення державного фінансового аудиту діяльності бюджетних установ / В.Г. Бугаєнко // Економіст. - 2010. - №1. - С.24-28.
4. Вишнівецька А.А. Особливості аналізу діяльності бюджетних установ. / А.А. Вишнівецька // Збірник наукових робіт "Управління розвитком". – 2014. – № 4(167). – С. 46-49.
5. Горбатовська Ю.Г. Регламентация обліку і аналізу доходів і видатків загального фонду бюджетних установ / Ю.Г. Горбатовська // Формування ринкових відносин в Україні. - 2010. - №7-8. - С. 59-61.
6. Жукевич С.М., Жук Н.Т. Фінансовий аналіз в управлінській інформаційній системі: суть, значення, основні напрямки здійснення / С.М. Жукевич, Н.Т. Жук// Міжнародний збірник наукових праць "Облік, економіка, менеджмент". – 2014. – № 4. – С. 127-133.
7. Яришко О.В., Ткаченко Є.Ю. Фінансовий аналіз бюджетної організації/ О.В. Яришко, Є.Ю. Ткаченко // Вісник Запорізького національного університету. – Сер. Економічні науки. – 2008. – №1(3). – С. 174-180.

Рецензент д.е.н., професор Лучко М.Р.